

Ainārs Lerhis

LATVIJAS ĀRĒJĀ TIRDZNIECĪBA (1934–1936)

Starptautiskā ekonomiskā situācija. 20. gadsimta 30. gadu pirmajā pusē pasaules saimnieciskās krīzes apstākļos līdzšinējo starptautiskās preču apmaiņas regulatoru – vislielākās labvēlības principu – sākumā nedroši un brīžiem slepeni, bet vēlāk arvien noteiktāk un nepārprotamāk sāka aizstāt jauns līgumisks princips tirdzniecībā – reciprocitātes (savstarpības) princips.¹ 30. gadu vidū visās starptautiskajās ekonomiskajās attiecībās dominēja princips “dots pret dotu”.² Izmainītie tirdzniecības režīma apstākļi piespieda visas valstis pieņemt jauno principu.³ Saistību pildīšana no vienas puses tika saistīta ar saistību pildīšanu no otras puses.⁴ Daudzas valstis arvien atklātāk sāka slēgt vienošanās un līgumus uz reciprocitātes pamatiem.⁵

Reciprocitātes principa parādīšanās bija izskaidrojama ar rūpēm par katras valsts tirdzniecības bilances līdzsvara nodibināšanu. Agrāk, kad brīvas kapitālu un zelta kustības kompensēja preču bilances pasīvu, šīs administratīvās rūpes par tirdzniecības bilanci nebija izplatītas.⁶ Tiklīdz kontingenti, licences un citi administratīvi paņēmieni kļuva par galvenajiem tirdzniecības politikas līdzekļiem, tiklīdz liberālais ārējās tirdzniecības režīms autarhiskās politikas apstākļos kļuva komplicētāks, vislielākās labvēlības princips vairs neiedarbojās.⁷ Arī Latvija sāka rīkoties līdzīgi kā citas valstis, kas visas bija ķērušās pie dažāda veida ierobežojumiem tirdzniecībā.⁸

Joprojām pastāvēja jautājums par starptautiskās ekonomiskās politikas virzību nākotnē – starptautiskā saimniecība vai autarhija? Nebija šaubu, ka protekcionisms veda uz autarhiju, izolētu saimniecību.⁹ Starptautiskajā ekonomiskajā politikā ievedmuitu paaugstināšanai sāka pievērst arvien lielāku uzmanību.¹⁰ Viens no visvairāk iecienītajiem līdzekļiem bija kontingentu jeb kvotu sistēma.¹¹

Pasaules saimnieciskās krīzes laikā kliringi radās nolūkā rast iespējas savas preces novietot ārzemju tirgos. Otrs un sākumā dominē-

jošais motīvs bija atvieglināt savstarpējo nolēšanos (norēķināšanos) bez valūtas un zelta pārvedumiem.¹²

30. gadu vidū katra valsts sāka tiekties pēc saimnieciskās patstāvības un neatkarības, attīstot savā zemē pēc iespējas vairāk ražošanas nozaru un līdz ar to cenšoties samazināt savu importu vai vismaz to līdzsvarot ar eksportu. Sakarā ar to pārveidojās visa pasaules tautsaimniecības sistēma un tautsaimnieciskā ideoloģija. Vispirms liberālās neorganizētās saimniecības vietā, kur visu noteica brīvas konkurences un privātās intereses likumi, turpmāk pamazām izveidojās organizēta plānveidīga saimniecība. Privātās saimniecības sfēru arvien dziļāk ietekmēja valsts regulētāja loma.¹³ Valsts vara nāca palīgā eksportieriem, slēdzot attiecīgus tirdzniecības līgumus uz savstarpējas kompensācijas pamatiem. Šādā veidā 30. gadu vidū sāka norisināties starptautiskā preču apmaiņa.¹⁴

Vispasaules mērogā 1934. gadā nebija vērojama nekāda uzlabošanās, tikai sākot ar 1935. gadu, arī pasaules tirdzniecības apgrozījumi pirmo reizi uzrādīja pieaugumu.¹⁵ 1935. gadā pasaules saimnieciskās krīzes pārvarēšanā tika panākti jūtami rezultāti. Jau 1935. gada beigās bija vērojama starptautiskās apgrozības atdzīvošanās. Tikai tobrīd tā vēl nebija vispārēja – un daži to uzskatīja par īslaicīgu uzlabošanos, kas pēc tam atkal varētu atslābt. Vairākās valstīs saimnieciskās rosības atdzīvošanos radīja jau minētā valsts varas iniciatīva un iejaukšanās.¹⁶

Latvijas valdības pasākumi. Arī Latvija bija spiesta meklēt jaunus paņēmienus un veidus savu starptautisko tirdzniecisko attiecību kārtošanā. Dienaskārtībā parādījās jautājums par maksājumu kliringiem un kompensācijas nolīgumiem (darījumiem).¹⁷

Turpmāk ārējās tirdzniecības bilances izmaiņām bija jāpievērš īpaša uzmanība. Ja agrāk lielākoties ievēroja tikai kopējo bilances pasīvu summu, tad tagad jau sīki tika izpētītas importa un eksporta attiecības ar atsevišķām valstīm.¹⁸

Ekonomists A. Zalts savā publikācijā nosauca divus Latvijas ārējās tirdzniecības uzdevumus un problēmas: 1) apgrozījumu problēmu un 2) tirdzniecības bilances problēmu. Ar apgrozījumu problēmu viņš apzīmēja nepieciešamību vairot ārējās tirdzniecības apgrozījumus, jo izlīdzināta bilance necīgu apgrozījumu gadījumā arī nebūtu spējīga sekmēt tautsaimniecības attīstību. Otras – tirdzniecības bilances problēmas laukā Latvijas uzdevums bija panākt izlīdzinātu bilanci, ar noteikumu, ka paši apgrozījumi pieaug.¹⁹ Šis jautājums nozīmēja Latvijas eksporta palielināšanu līdz importa apmēriem.²⁰

Arī Latvijā ārējā tirdzniecība, tāpat kā citās zemēs, kopš krīzes izcelšanās bija strauji samazinājusies, joprojām palika neliela un pastāvošos apstākļos nemaz nevarēja augt, jo importu regulēja atkarībā no eksporta apmēriem, bet eksporta iespējas nepaplašinājās.²¹ Bija

nepieciešams joprojām samazināt apgrūtinājumus visur tur, kur tie nebija svarīgi un nepieciešami, lai uzturētu Latvijas maksājumu bilances stabilitāti.²²

Importa regulēšanas tālāka konsekvence bija lielo standartpreču ievadumu pakļaušana valsts uzraudzībai. Latvijas valdība monopoli-zēja rudzu, kviešu, cukura un dzelzs importu.²³

Pēc 1934. gada 15. maija valsts apvērsuma bija sastopams arī uzskats, ka agrākajai valdībai trūcis enerģisku un efektīvu soļu tirdzniecības bilances līdzsvarošanai un valūtas krājumu samazināšanas novēršanai. Tiesa gan, 1934. gada 9. maijā valdība bija pieņēmusi un iesniegusi Saeimai Likumu par paplašinātām valdības tiesībām saimnieciskās dzīves kārtošana.²⁴

Pilnīgas importpreču kontingentēšanas ieviešana bija notikusi vienu nedēļu agrāk – ar 1934. gada 31. maija pārgrozījumiem likumā par preču importa regulēšanu un 1934. gada 8. jūnija likumu par valūtu un ārējo tirdzniecību to nostiprināja un izveidoja tālāk.²⁵ Tobrīd bija pagājuši divarpus gadi pēc pirmo valūtas tirdzniecības ierobežojumu ieviešanas. Jaunais likums apvienoja visu agrāko likumdošanu valūtas tirdzniecības un ārējās tirdzniecības regulēšanas jautājumos.²⁶

Pieņemot šo likumu, Latvijas valdība centās stabilizēt ārējās tirdzniecības operāciju kārtību un to finansēšanu. Likumā bija paredzēts, ka Finanšu ministrijas Valūtas komisijai turpmāk jānoteic atsevišķu preču importa apmēri, kā arī importa nodrošināšanai nepieciešamās valūtas daudzums. Pēc daudziem grozījumiem un papildinājumiem 1935. gada 12. martā šā likuma vietā pieņēma jaunu, saskaņā ar kuru visi Valūtas komisijas atļautie banku, uzņēmumu un firmu ārējās tirdzniecības norēķini tika realizēti caur Latvijas Banku vai tās pilnvarā caur kādu citu banku.²⁷ Likumā bija noteikts, ka Valūtas komisijas pienākums ir regulēt valūtas izlietošanu ārzemju operācijās, noteikt importa apmērus visā Latvijā kopumā, kā arī par atsevišķiem preču veidiem, kontrolēt ārzemju valūtas akumulāciju un izlietošanu.²⁸

Agrāko vislielākās labvēlības līgumu vietā radās dažādie preferences, kompensācijas vai kliringa līgumi, kuru mērķis bija pirkt no attiecīgās valsts ne vairāk, kā šī valsts pērk no mums. Šis *“do ut des”* princips, lai gan savā ziņā kavēja brīvākas un plašākas ārējās tirdzniecības attīstību, tomēr deva iespēju ieturēt zināmu līdzsvaru un dažos gadījumos Latvijai iegūt pat zināmu aktivitāti ar tādām valstīm, ar kurām agrāk bija ļoti liels bilances pasīvs savstarpējā tirdzniecībā.²⁹

Līdztekus muitām, kontingentiem un valūtas tirdzniecības ierobežojumiem valdība centās ierobežot ārējo tirdzniecību arī citādā ceļā. Jau 1934. gada 2. augustā Ministru kabinets pieņēma un 11. augustā izsludināja likumu par importa tirdzniecību. Šis likums atļāva turpmāk nodarboties ar preču importu tikai tiem uzņēmumiem, kas bija saņēmuši īpašu Finanšu ministrijas izdotu atļauju jeb koncesiju.³⁰

Sviesta un bekona eksporta tirdzniecībā Latvijā tika radītas jaunas, spēcīgas apvienotas organizācijas.³¹ Valsts piemaksas sviestam, bekonam, liniem un dažiem citiem eksportētiem lauksaimniecības ražojumiem uzturēja šo ražojumu eksportu vai, mazākais, neļāva ražošanai un eksportam stipri kristies. Valsts piemaksas eksportētiem lauksaimniecības ražojumiem nodrošināja līdzsvaru tautsaimniecībā un pasargāja Latviju no ražošanas lielākas samazināšanās, eksporta sabrukuma un plaša bezdarba dažādās tautsaimniecības nozarēs.³²

Maizes labības ražošana 30. gadu vidū bija tiktāl pieaugusi, ka atlika lielāki daudzumi eksportam. Arī cukurbiešu audzēšana un cukura ražošana bija tiktāl paplašinājusies, ka no 1935. gada ārzemju cukuru vairs nevajadzēja ievest. 1934. gads bija pēdējais cukura importa gads.³³

Visas pārtikas ražošana iekšzemē padarīja Latviju šajā ziņā neatkarīgu no ārvalstīm. Tika atzīmēts, ka agrākā lielā atkarība šajā ziņā pilnīgi izbeigusies. Tā tika uzskatīta par svarīgu pārmaiņu ne tikai no tautsaimnieciskā, bet arī militārā viedokļa.³⁴

1935. gadā Latvijas valdība pārgāja uz cieto cenu politiku lauksaimniecībā: sviestam, bekonam, liniem un citiem ražojumiem tika nodrošinātas cietas cenas, kas bija saskaņā ar ražošanas pašizmaksu, kuras ražotāji saņēma un kas tiem nodrošināja ražošanas iespēju un līdz ar to arī tautsaimniecībai vajadzīgo eksportu.³⁵

30. gadu vidū Latvijas tautsaimniecībā notika ievērojamas pārmaiņas, kas samazināja Latvijas ārējās tirdzniecības apjomu. Latvija ražoja visu maizes labību, visu cukuru un gandrīz visus apģērba materiālus (audumus) iekšzemē. Arī daudzas citas agrāk no ārzemēm ievestās preces turpmāk izgatavoja Latvijas fabrikās. Šī ražošanas paplašināšana notika uz importa rēķina, ārzemju preču ievadumi samazinājās.³⁶

Saskaņā ar 1934. gada 8. jūnija likumu Valūtas komisija varēja izsniegt atļaujas kompensācijas darījumiem, kas krīzes laikā bija plašāk izplatīti nekā agrāk, sevišķi ar valstīm, ar kurām Latvijai līdz tam bija bijusi pasīva tirdzniecības bilance (ASV, Šveice). Kompensācijas tirdzniecība tika paredzēta pat dažos Latvijas tirdzniecības līgumos, piemēram, ar Franciju, Beļģiju un Turciju. Pēc krīzes šāda tirdzniecība aptvēra vairākas valstis – Čehoslovākiju, Poliju, Austriju.³⁷

Kompensācijas līgumi izpaudās kā klauzulas par dažādu preču importa un eksporta kontingentiem tirdzniecības līgumos ar attiecīgajām valstīm. Lai šādu kompensācijas kontingentu rezultātus varētu kontrolēt, tika slēgti kliringu līgumi ar šīm valstīm. 1935. gads bija visražīgākais šādu līgumu gads, jo togad tika noslēgti kliringa līgumi ar Zviedriju, Lietuvu, Igauniju un PSRS. Kliringu līgumi ar Vāciju un Franciju bija noslēgti jau 1932. gadā.³⁸

Eksportklauzula. 1934. gadā Valūtas komisija sāka praktizēt t.s. eksporta klauzulu, kas pēc savas tautsaimnieciskās dabas bija vienpusīgs

klīrings. Piemērojot kādai valstij eksporta klauzulu, imports no šās valsts tika atļauts eksporta vērtības apmēros, turklāt tehniski eksporta klauzula tika realizēta, atļaujot eksportieriem brīvi izvērtēt ienākušo valūtu, to pārdodot eksporta klauzulas valsts importieriem.³⁹

Lai ierobežotu kaut daļu no asās konkurences, kādu radīja valstis ar pazeminātām valūtām, Latvija no savas puses ievada t.s. klauzulu sistēmu, kura gan bija grūti pārskatāma un pārvaldāma, tomēr deva iespēju Latvijas ražojumiem konkurēt starptautiskajos tirgos un daļēji izlīdzināja Latvijas valūtas pārāk augsto kursu šai starptautiskajā konkurencē.⁴⁰

Eksportklauzulas lietošana Latvijā izveidojās pakāpeniski valūtas tirgus regulēšanas praksē. Eksporta iespējām arvien sašaurinoties, sāka trūkt līdzekļu importa samaksai. Tiklīdz vairs nebija iespēju nodrošināt importa samaksu valūtā, radās doma – uzlikt pašiem importieriem pienākumu rūpēties par valūtas iegūšanu samaksai, sagādājot to ar Latvijas ražojumu eksportu. Tas bija iespējams, pašiem importieriem eksportu noorganizējot, tātad kļūstot faktiski par eksportieriem, vai arī izmantojot šim nolūkam citu uzņēmumu – īsto eksportieru pakalpojumus. Interesanti, ka pirmie eksportklauzulas ierosinātāji bija paši importieri, kuri vērsās pie Valūtas komisijas ar priekšlikumu – pašiem sagādāt valūtu samaksai ar eksportu.⁴¹

Plaša un sistemātiska eksportklauzulas piemērošana sākās 1934. gada vasarā pēc Valūtas komisijas un Importa regulēšanas komisijas darbības apvienošanas vienā kopīgā iestādē. Eksportklauzulu tagad piemēroja visam preču eksportam, arī no dažām klīringa valstīm (Francijas, Igaunijas un Zviedrijas), tirdzniecībā ar kurām bilances pasivitāte draudēja Latvijai ar parādu uzkrāšanos. Rezultātā aptuveni trešdaļa Latvijas importa bija saistīta ar samaksu eksportvalūtā, gādājot par to pašiem importieriem.⁴²

Lai varētu arī turpmāk darboties nesamazinātos apmēros, Latvijas rūpniecībai, sevišķi tās mazāk svarīgām un nepieciešamām vai arī vairāk eksportspējīgām nozarēm, daudz nopietnāk nekā līdz šim bija jāsaņem rūpēties par to, lai pašas ko eksportētu un tādā ceļā sagādātu valūtu saviem maksājumiem ārzemēs par kurināmā, izejvielu un citu materiālu importu savām vajadzībām. Šādā virzienā sāka darboties Latvijas valūtas politika, un ar to bija izskaidrojama ievadatļauju izsniegšana dažādām rūpniecības nozarēm, kā, piemēram, ādu, saldvielu, konservu, parfimērijas, velosipēdu, radio, gumijas preču, veļas u.c., ar eksporta klauzulu.⁴³

Bija vairākas valstis, ar kurām norēķini notika bez atsevišķu tirgotāju (importieru un eksportieru) izdarītiem ārējiem maksājumiem ārzemju valūtā. Tirgojoties ar šīm klīringa valstīm, Latvijas importieris iemaksāja par ārzemju precī latos (pēc noteikta kursa)

attiecīgā iestādē Latvijā un arī Latvijas eksportieris no šīs pašas iestādes saņēma sev pienākošos summu latos. Tāpat attiecīgās ārvalsts tirgotāji saņēma vai iemaksāja par tirdzniecības operāciju ar Latviju pienākošās summas savas valsts attiecīgā iestādē. Par savstarpējiem maksājumiem Latvijas norēķināšanās iestāde sazinājās ar attiecīgās valsts norēķināšanās iestādi.⁴⁴

Par vienu no ievērojamākajiem protekcionistiskās politikas līdzekļiem Latvijā kļuva muitas tarifi. Ļoti nozīmīgi bija 1934. gada 14. un 29. jūnija muitas tarifu grozījumi. Tie lielā mērā atrisināja virkni sāpējušu ārējās tirdzniecības jautājumu.⁴⁵ Tomēr arī turpmāk muitas pasākumi joprojām bija nestabili. Valdība ļoti bieži mainīja noteikumus par ārzemju preču ievēšanu un savas produkcijas izvešanu uz ārzemēm.⁴⁶

Latvijas ārējās tirdzniecības izmaiņas. Salīdzinot ar krīzes gadiem, Latvijā pieauga izejvielu imports rūpniecībai. Laikā no 1934. līdz 1939. gadam vidēji ik gadus iveda 38 629 tonnas. Reizē ar to bija lielas svārstības: 1936. gadā dzelzs un tērauda ievadums samazinājās līdz minimāliem apmēriem – 28 516 tonnām.⁴⁷

Preču apgrozījumi ārējās operācijās 1934.–1936. gadā (miljonos latu): 1934. gadā kredīts 98,7, debets 95,5 un saldo –6,8; 1935. gadā kredīts 101,0, debets 102,5 un saldo –1,5; 1936. gadā kredīts 139,6, debets 125,7 un saldo +13,9.⁴⁸

Ārējās tirdzniecības bilancē 1936. gadā aktīvs krietni vien pārsniedza pasīvu. Tāpēc Latvijas ieņēmumi no preču operācijām pārsniedza šo operāciju izmaksas.⁴⁹

Lielus iepirkumus ārzemēs Latvija varēja izdarīt vienīgi ar aizvien lielāku izvedumu palīdzību. Lai norēķinātos par importu, vajadzēja paplašināt eksportu. Ārējos tirgos Latvijas produkcija bija visai maz konkurētspējīga, jo tās ražošanas izmaksas bija samērā augstas.⁵⁰

Sākot ar 1934. gadu, Latvijas valdība atbalstīja vietējo ražošanu, kur vien tas bija iespējams, neatļaujot ievest vai samazinot konkurējošo preču ievadumus.⁵¹ Turpretim eksportu centās visādi veicināt.⁵² Tādā kārtā izdevās glābt Latvijas maksājumu bilanci.⁵³ Latvijas ārējās tirdzniecības apgrozījums 1934. gadā no jauna sāka palielināties.⁵⁴ Vācu žurnāls "*Ost-Europamarkt*" Kēnigsbergā secināja, ka zemāko stāvokli Latvijas ārējā tirdzniecība sasniedza 1933. gadā, bet 1934.–1935. gadā sakarā ar aktīvu valdības saimniecības un tirdzniecības politiku tā strauji uzplauka.⁵⁵ Arī Latvijas ekonomisti uzsvēra, ka ārējās tirdzniecības apgrozījuma pieaugums, kas iezīmējās 1934. gadā, vēl spēcīgāk palielinājās 1935. gadā.⁵⁶

Latvijas ārējā tirdzniecība (tūkstošos tonnu un miljonos latu): 1933. gadā – imports 813 un 91,2, eksports 954 un 81,5, imports un eksports 1767 un 172,7, bilance –9,7. 1934. gadā – imports 919 un 94,9, eksports 1042 un 85,3, imports un eksports 1961 un 180,3, bilance –9,6.

1935. gadā – imports 1048 un 101,0, eksports 1053 un 98,8, imports un eksports 2101 un 199,7, bilance -2,2.⁵⁷ 1936. gadā – imports 121,9, eksports 138,3, bilance +16,5.⁵⁸

1935. gadā, eksportam pieaugot straujāk par importu, Latvijas tirdzniecības bilance ievērojami uzlabojās un pasīva atlikums samazinājās no 9,6 milj. latu līdz 2,2 milj. latu. Tā bija vismazākā tirdzniecības bilances pasivitāte, kāda bija konstatēta iepriekšējo 15 gadu laikā (izņemot 1932. gadu).⁵⁹

Latvijas eksportā lielākā preču grupa joprojām bija jēlvielām un pusfabrikātiem, kuru kopējā vērtība samazinājās par 2,5 milj. latu jeb 5,7%, bet daudzums – par 128 600 tonnām jeb 14,1%. Lielākais samazinājums bija kokmateriāliem.⁶⁰

Latvijas eksports 1935. gadā bija pieaudzis: liniem par 3,96 milj. latu, neapstrādātām ādām par 0,6 milj. latu, kažokādām par 0,25 milj. latu utt. Sakarā ar minētajām pārmaiņām ievērojami kritās arī jēlvielu un pusfabrikātu relatīvā nozīme visā eksporta kopvērtībā: no 51,9% 1934. gadā līdz 42,2% 1935. gadā.⁶¹

1935. gadā zināmā mērā notika lūzums – fabrikātu eksports atkal palielinājās un tieši tām preču grupām, kuru ražošanā bija ieguldīts darbspēks un izlietotas iekšzemes izejvielas, kādēļ arī izejvielu eksports bija samazinājies. Visstraujāk tomēr bija pieaudzis lauksaimniecības produktu eksports. Lauksaimniecības ražojumu eksporta nozīme bija jūtami pieaugusi un 1935. gadā veidoja pusi (50,4%) no visa eksporta kopvērtības, pārsniedzot pirmskrīzes gadu skaitļus (39,8%).⁶²

1934.–1935. gadā sakarā ar importa ierobežojumiem nodibinājās rūpniecības uzņēmumi vai izveidojās jaunas nozares, kuru pieprasījumi pēc jēlvielām un pusfabrikātiem pieauga.⁶³

1935. gadā pieauga tikai to preču ievēdumi, kuras bija nepieciešams ievest sakarā ar pastiprināto rosību ēku un dzelzceļu būvniecībā (tērauds, dzelzs un to izstrādājumi, skārds), dabisko rūpniecības nozaru attīstību un lauksaimniecības tālāko mehanizāciju. Bez tam Latvijas valdība 1935. gadā pazemināja muitas likmes veselai rindai ražojumu cenu izlīdzināšanas nolūkā (kosmētiskiem preparātiem un smaržvielām, ārzemju augļiem), vai arī lai aizkavētu tādu rūpniecības nozaru attīstību, kam nebija dabiska pamata.⁶⁴

Latvijas tirdzniecības bilances aktivitāte 1935. gadā joprojām attiecās tikai uz nedaudzām valstīm. Tomēr 1934.–1935. gadā Latvijas valdība tirdzniecības līgumu politikas un ārējās tirdzniecības administratīvā režīma ceļā bija ievērojami uzlabojusi arī šinī virzienā savas starptautiskās saimnieciskās attiecības.⁶⁵

1935. gadā un 1936. gada pirmajā pusē Latvijas tirdzniecība pastiprinājās ar Beļģiju un Luksemburgu, ASV, Itāliju, Somiju, Norvēģiju un bez tam ar grupu “pārējās valstis”, kuru loma bija pieaugusi no

4,5% līdz 8,8%. Latvijas tirdzniecība ar virkni Eiropas valstu krietni samazinājās. Sevišķi ievērojami bija samazinājušies apgrozījumi ar PSRS (1935. gadā PSRS loma samazinājās līdz 3,2%).⁶⁶

Krīzes gados bija pastiprinājušies Latvijas tirdznieciskie sakari ar tālākām zemēm, tas nozīmēja Eiropas valstu īpatsvara samazinājumu. Tā, piemēram, 1929. gadā ar Eiropas valstīm norisinājās 93,3% Latvijas tirdzniecības, 1931. gadā pat 95%, bet 1935. gadā tikai 87,3% – tas bija ievērojams kritums. Pastiprinājās apgrozījumi ar pārējiem kontinentiem, sevišķi ar Ameriku un tās ietvaros esošām ASV.⁶⁷

Latvija bija spiesta censties samazināt tirdzniecības pasivitāti ar katru valsti, kur bija konstatējams pasīvs, un šāds hronisks pasīvs Latvijai arvien bija ar tālajām aizjūras zemēm, no kurām bija nepieciešams iepirkt izejvielas, kā kokvilnu, vilnu, tabaku, kakao pupas un rindu citu preču.⁶⁸ Šīs pasivitātes samazināšanās nolūkā lietotā eksporta klauzula arī panāca to, ka eksports uz aizjūras zemēm pieauga.⁶⁹

Pēc 1932. gada bija vērojams jēlvielu un pusfabrikātu ārzemju preču ievadumu pieaugums, sevišķi straujš 1934.–1936. gadā. 1935. gadā jēlvielu un pusfabrikātu imports pēc kopsvara sasniedza atkal apmēram 1929. gada līmeni, jo paplašinājās rūpniecība.⁷⁰

Latvijas eksportēto pārtikas vielu daudzums strauji pieauga – līdz 73 000 tonnām 1934. gadā un 190 000 tonnām 1935. gadā. Pārtikas vielu eksports 1935. gadā deva pusi no 1930. gadā ienākušās summas. 1935. gadā ievērojami palielinājās arī dzīvnieku (cūku) eksports.⁷¹

Kā jau minēts, 30. gadu vidū pārtikas vielu importu Latvija gandrīz pilnīgi izbeidza, jo pēdējos gados iekšzemes lauksaimnieciskās produkcijas apjoms bija tā paplašināts, ka maizes labības pietika ne tikai Latvijas iedzīvotāju vajadzībām, bet vēl lieli daudzumi tika eksportēti.⁷² No 1935. gada tika pārtraukts cukura imports, jo cukuru tagad ražoja pašā Latvijā no vietējām cukurbietēm. Tāpat pilnīgi tika izbeigts agrākais ievērojamais olu imports.⁷³

Svarīgākās ārzemju jēlvielas un pusfabrikāti bija kokvilna, vilna, lapu tabaka, akmeņogles, kokss, naftas destilācijas produkti (petroleja, benzīns, smēreļļas), mākslīgie mēsli (tomasa milti, kālija sāls, salpetris, nitrofoska, arī fosfāti), neapstrādātas ādas, kažokādas, dzelzs un citi materiāli.⁷⁴

No plaša labības importa valsts Latvija kļuva par labības eksporta zemi: 1934. gadā Latvija eksportēja rudzus un kviešus kopā par 3,3 milj. latu, bet 1935. gadā – par 8,9 milj. latu.⁷⁵

Latvijas ārējās tirdzniecības svars pasaules tirdzniecībā 1935. gadā bija: importa kopvērtība – 0,16%, eksporta kopvērtība – 0,16%; kopējā pasaules tirdzniecības apgrozījumā (importa un eksporta vērtības kopsumma) Latvijas daļa bija 0,17% jeb apmēram 1/600.⁷⁶

Latvijā ārējās tirdzniecības skaitļi krīzes ietekmē sāka samazināties vēlāk nekā caurmērā visā pasaulē un savukārt ātrāk iestājās stāvokļa

uzlabošanās. Stāvokļa vēl straujāka uzlabošanās notika 1936. gada pirmajā pusgadā.⁷⁷

Latvijas valdības rīcība ražotāju nodrošināšanā un ārējās tirdzniecības kārtošānā deva labus rezultātus, īpaši eksporta veicināšanā. Salīdzinājumā ar 1934. gada pirmo pusi 1936. gada pirmajā pusē eksports bija pieaudzis par 64%. Imports turpretim bija audzis tikai nedaudz un 1936. gada pirmajā pusē salīdzinājumā ar 1935. gada pirmo pusi pat mazliet samazinājies. Valdības sekmīgas saimnieciskās politikas rezultātā 1936. gada pirmā pusē ārējā tirdzniecībā noslēdzās ar 1 275 000 latu lielu aktīvu.⁷⁸ 1936. gadā Latvijas mērķis ārējā tirdzniecībā pirmām kārtām bija tirdzniecības bilances izlīdzināšana un reizē ar to arī maksāšanas bilances tālāka aktivizēšana.⁷⁹

Latvijas tirdzniecība ar ārvalstīm. 1933. gadā imports (tūkstošos latu) bija 91 215, eksports 81 526, kopā 172 741, saldo -9689. 1934. gadā imports 94 895, eksports 85 267, kopā 180 162, saldo -9628. 1935. gadā imports 100 980, eksports 98 747, kopā 199 727, saldo -2233. 1936. gadā imports 121 867, eksports 138 347, kopā 260 214, saldo +16 480.⁸⁰

Latvijas galvenās eksportpreces bija kokmateriāli (balķi, dēļi, gulšņi, stutmalka, saplākšņi u.tml.), kā arī lauksaimniecības produkti un izejvielas. Rūpniecības izstrādājumiem bija samērā maza nozīme. Rūpniecības precēm, kuras izveda Latvija, bija pieskaitāmi gumijas apavi, stikla izstrādājumi, radioaparāti un citas gandrīz vienīgi patēriņam domātas preces.⁸¹

Depresijas laikā ārējos tirgos bija vērojams zināms cenu pieaugums Latvijas eksporta produkcijai. Summas, kādas Latvija saņēma par izvestajām precēm, pieauga ātrāk, nekā palielinājās preču fiziskais apjoms (svars). Salīdzinot Latvijas eksporta produkcijas svara dinamiku ar to summu dinamiku, kādas Latvija saņēma par šo produkciju, izrādījās, ka naudas ieņēmumu pieaugums ievērojami pārsniedza izvestās produkcijas svara pieaugumu.⁸²

1934. gadā Lielbritānijas un Vācijas daļa kopā pārsniedza pusi no Latvijas ārējās tirdzniecības kopējā apgrozījuma. 1934. gadā kopējais apgrozījums bija 180,2 milj. latu, no tiem apgrozījums ar Lielbritāniju 51,9 milj. latu (29% kopapgrozījuma), apgrozījums ar Vāciju 48,4 milj. latu (27%), apgrozījums ar Lielbritāniju un Vāciju kopā bija 56%.⁸³

Gandrīz divas trešdaļas no Latvijas 1935. gada tirdzniecības apgrozības bija ar Lielbritāniju un Vāciju, un turpinājās tendence, ka šo divu valstu relatīvā nozīme Latvijas importā ar katru gadu palielinājās (sevišķi Vācijas). Lielbritānijas loma 1934.–1935. gadā samazinājās un pirmo vietu ieņēma Vācija kā importā, tā eksportā. Tirdzniecības apgrozījumi ar Vāciju 1935. gadā jau pārsniedza vienu trešdaļu no tirdzniecības apgrozījuma un līdzinājās 37,1% iepretim 26,6% 1934. gadā.⁸⁴

Ļoti stipras pozīcijas Latvijas ārējā tirdzniecībā joprojām bija Lielbritānijai. Anglija 1933.–1934. gadā kļuva galvenā pārtikas vielu ievēdēja Latvijā. Lielākā daļa no tām bija siļķes un cukurs. Arī izejvielu un pusfabrikātu grupā Lielbritānijas līdzdalība 1933.–1934. gadā pieauga. Šinī grupā atkal palielinājās akmeņogļu ievēdums, kas ogļraču streiku dēļ bija apsīcis. Lielbritānija ievēda arī lielāko daļu vilnas un alvas. 1933.–1934. gadā tika divkāršots Lielbritānijas īpatsvars fabrikātu ievēdumā. Svarīgākie ievēstie fabrikāti bija tekstilrūpniecības izstrādājumi – kokvilnas diegi un vilnas dzijas. Lielbritānija piegādāja arī lielāko tiesu skārda.⁸⁵

1934. gadā Lielbritānija pirka Latvijā visvairāk izejvielas un pusfabrikātus. Lielbritānija nopirka gandrīz 100% bekona un 30–40% sviesta izvēduma. Puse visa izejvielu un pusfabrikātu eksporta gāja uz Lielbritāniju; tā nopirka lielāko tiesu linu un kokmateriālu. 1933.–1934. gadā Lielbritānija ievēda arī vairāk Latvijas fabriku ražojumu, galvenokārt finieri, sērkociņus un papīru.⁸⁶

1935. gadā Lielbritānijas ievēdumos dominēja akmeņogles, kas vienas pašas deva gandrīz trešdaļu visu no Anglijas ievēsto preču vērtības. No Lielbritānijas 1935. gadā tika ievēsti 80,3% visu Latvijai nepieciešamo ogļu (gadu iepriekš 86,6%). No Lielbritānijas ievēda samērā nedaudzas preces, un tās galvenokārt bija izejvielas un tekstilijas.⁸⁷

Latvijas un Lielbritānijas 1933. gada vienošanos aizstāja 1934. gada 17. jūlijā noslēgtais tirdzniecības līgums, kas bija spēkā līdz 1936. gada 31. decembrim. Šī pēdējā vienošanās tika uzskatīta par automātiski pagarinātu, ja viena vai otra puse to neuzteic.⁸⁸

Anglija tirgojās ar Latviju, balstoties uz šo jauno līgumu, kura pamatā joprojām bija vislielākās labvēlības princips. Latvijai gan neizdevās panākt, lai līgums paredzētu palielināt Latvijas produkcijas ievēdumus Anglijā un piešķirt Latvijai kādas priekšrocības vai atvieglojumus.⁸⁹ 1934. gada vienošanās konsolidēja muitas likmes virknei svarīgu preču abu valstu tirdzniecībā, kā arī paredzēja fiksētus kontingentus abas valstis interesējošām preču pozīcijām. Šādā kārtā 1934. gada līgums papildināja 1923. gada pamatlīgumu ar tanī ietvertu vislielākās labvēlības klauzulu.⁹⁰

Visu 30. gadu pirmo pusi Latvijas tirdzniecības bilance ar Angliju bija aktīva, tikai aktivitātei bija pretēja tendence nekā apgrozījumiem – kamēr apgrozījumi, izsakot procentos, aizvien auga, starpvalstu tirdzniecības bilances aktivitāte Latvijas labā gadu no gada samazinājās. 1935. gadā Latvijas aktīvs bija vairs tikai 9,2 milj. latu. Latvijas aktīvas bilances samazināšanās turpinājās arī 1935. gadā un 1936. gada pirmajā pusē.⁹¹

30. gadu vidū Lielbritānija bija Latvijas sviesta lielākā importzeme.⁹² Latvija uz Lielbritāniju izvēda kokmateriālus, bekonu un

cūkgaļu, linus.⁹³ Starp citu, Latvija pasaules linu šķiedras tirgū joprojām ieņēma visai ievērojamu vietu. Latvijas lielākās linu pircējas valstis bija Lielbritānija, Beļģija un Vācija.⁹⁴

Svarīgākā prece Latvijas eksportā uz Angliju 1935. gadā bija sviests. Sviesta eksports uz Angliju ievērojami palielinājās sakarā ar sviesta ieviešanas ierobežošanu Vācijā. 1935. gadā sviests veidoja trešdaļu no Latvijas kopējā eksporta uz Angliju. Uz Angliju gāja viss Latvijas eksportētais bekons. Nākamās svarīgākās preces bija līni, dēļi, finieri u.c. Anglija bija galvenā Latvijas kokmateriālu pircēja.⁹⁵

Latvija tirgojās arī ar Lielbritānijas domīnijām un kolonijām: Austrāliju, Kanādu u.c. Pavisam no Lielbritānijas domīnijām un kolonijām 1935. gadā tika ievestas preces par 2,4 miljoniem latu, izvestas preces par 1,4 miljoniem latu.⁹⁶

Ikgadējie apgrozījumi Latvijas un Anglijas tirdzniecībā 1934.–1936. gadā bija šādi. Eksports (tūkstošos latu) 1934. gadā 30 529 (35,8% visa eksporta), 1935. gadā 29 785 (30,2% visa eksporta), 1936. gadā 48 309 (35,0% visa eksporta). Imports (tūkstošos latu) 1934. gadā bija 21 409 (22,6% visa importa), 1935. gadā 20 583 (20,4% visa importa), 1936. gadā 26 144 (21,5% visa importa). Saldo bija: 1934. gadā +9120, 1935. gadā +9202 un 1936. gadā +22 165 tūkstoši latu.⁹⁷

Visā krīzes laikā un pirmajos divos pēckrīzes gados tirdznieciskās attiecības starp Latviju un Vāciju pamatojās uz 1926. gada 28. jūnijā noslēgto līgumu. 1935. gada 4. decembrī tika parakstīta jauna Latvijas un Vācijas tirdzniecības vienošanās.⁹⁸

Latvijas un Vācijas cita vienošanās iepriekš bija pastāvējusi starp Latvijas Banku un Vācijas Reihsbanku, kuras funkcijas tagad bija pārņēmusi "*Deutsche Verrechnungskasse*". Šī vienošanās pastāvēja no 1932. gada 8. jūlija un bija nodibināta vēstuļu apmaiņas ceļā. Vienošanās nebija publicēta, bet dati par to bija atrodamī Tautu Savienības 1935. gada 15. marta publikācijā.⁹⁹

1934. gadā ļoti samazinājās Vācijas daļa kopējā pārtikas vielu ievējumā, jo tika pārtraukti labības un cukura ievēdumi. Atlika vēl sāls imports, no kura 40% deva Vācija. Tas pats attiecās uz jēlvielu un pusfabrikātu ievēdumu. Samazinājās akmeņogļu, lopbarības, linsēklu, tabakas, vilnas, bet pilnīgi izzuda kokvilnas ievēdums.¹⁰⁰

1933. gadā iesāktā labvēlīgā Latvijas tirdzniecības bilances attīstība turpinājās arī 1934. gadā. Togad izdevās ievērojami atdzīvīnāt abu valstu savstarpējo tirdzniecību. Imports no Vācijas pieauga par 900 000 latu, bet eksports uz Vāciju – par 4,1 milj. latu, un noslēgumā bilance pirmo reizi uzrādīja aktīvu saldo Latvijas pusē 2 miljonu latu apmērā.¹⁰¹

Vācijas loma Latvijas eksporta tirdzniecībā uzrādīja mierīgāku attīstību un pie tam pakāpeniski pieauga 1934.–1935. gadā. Tieši Lat-

vijas ražojumu eksporta pieauguma dēļ uz Vāciju iepriekšējo gadu lielās bilances pasivitātes vietā Latvijai izdevās importu un eksportu līdzsvarot.¹⁰²

Ar Vāciju Latvijas tirdzniecības apgrozījumi bija visai strauji attīstījušies gan eksporta, gan arī importa daļā. 1935. gada decembrī ar Vāciju parakstītais līgums deva iespēju lielā mērā palielināt apgrozījumus. 1936. gada pirmajos 9 mēnešos Latvijas eksports bija pieaudzis no 32,2 milj. latu līdz 33,6 milj. latu, bet Latvijas imports no Vācijas – no 28,6 līdz 33,9 milj. latu.¹⁰³

1936. gada beigās 1935. gada vienošanos stipri vien grozīja un plašināja.¹⁰⁴ 1936. gada 4. decembrī tika noslēgts Latvijas un Vācijas nolīgums par savstarpēju preču satiksmi.¹⁰⁵

Vācijas ievadamo preču saraksts nolīgumā bija garš, un tanī pārsvārā bija gatavas preces. No Latvijas uz Vāciju izvesto preču vidū pirmajā vietā kopvērtības ziņā bija sviests, kurš tika izvests 6,5 milj. latu vērtībā (35% no Vācijas visa sviesta ievaduma), bet sviesta ievadumi Vācijā ar katru gadu samazinājās.¹⁰⁶ 1935. gadā tika izvestas nepilnas 5000 tonnas sviesta – mazliet mazāk nekā trešdaļa no visa Latvijas eksportētā sviesta. Sviesta izvedumi uz Vāciju 30. gadu pirmajā pusē stipri samazinājās, jo Vācija visādi veicināja piena ražošanas pieaugumu savā zemē un stipri ierobežoja (kontingentēja) sviesta ievadumus no ārvalstīm.¹⁰⁷

Samērā plašus apmērus laikā no 1934. līdz 1936. gadam sasniedza preču apgrozījumi starp Latviju un Beļģiju. Ikgadējie apgrozījumi Latvijas tirdzniecībā ar Beļģiju bija: eksports (tūkstošos latu) 1934. gadā 3495 (4,1% visa eksporta), 1935. gadā 7749 (7,8% visa eksporta) un 1936. gadā 7988 (5,8% visa eksporta). Imports (tūkstošos latu) 1934. gadā 5780 (6,1% visa importa), 1935. gadā 3464 (3,4% visa importa) un 1936. gadā 3503 (2,9% visa importa).¹⁰⁸

Eksporta klauzulas lietošana jau 1934. gada otrajā pusē ievērojami samazināja Latvijas bilances pasivitāti tirdzniecībā ar Beļģiju. Šī principa konsekventa realizēšana arī 1935. gadā stāvokli vēl tālāk uzlaboja.¹⁰⁹

Preču apgrozījuma lieluma ziņā tirdzniecībā ar Latviju pēc Beļģijas ierindojās ASV.¹¹⁰ Eksports (tūkstošos latu) 1934. gadā 2485 (2,9% visa eksporta), 1935. gadā 4190 (4,2% visa eksporta) un 1936. gadā 6521 (4,7% visa eksporta). Imports (tūkstošos latu) 1934. gadā 6699 (7,1% visa importa), 1935. gadā 6741 (6,7% visa importa) un 1936. gadā 8569 (7,0% visa importa).¹¹¹

No zemēm, ar kurām Latvija tirgojās, PSRS bija piektajā vietā pēc preču apgrozījuma. No 1934. līdz 1938. gadam preču apgrozījumi Latvijas un PSRS tirdzniecībā sasniedza 50 158 000 latu (3,2% kopējā preču apgrozījuma), no kuriem uz importa rēķina bija 27 088 000 latu (2,8%).¹¹²

Latvijas tirdznieciskajos apgrozījumos ar PSRS 1934. gadā imports (tūkstošos latu) bija 2767 (2,9% visa importa), eksports 1913 (2,2% visa eksporta), kopējais apgrozījums 4680 (2,6% visa kopējā apgrozījuma), saldo -854. 1935. gadā imports (tūkstošos latu) 3702 (3,7% visa importa), eksports 2738 (2,8% visa eksporta), kopējais apgrozījums 6440 (3,3% visa kopējā apgrozījuma), saldo -964. 1936. gadā imports (tūkstošos latu) 3558 (2,9% visa importa), eksports 4140 (3,0% visa eksporta), kopējais apgrozījums 7698 (3,0% visa kopējā apgrozījuma), saldo +582.¹¹³

1933. gada 4. decembrī Maskavā tika parakstīts jauns Latvijas un PSRS tirdzniecības līgums.¹¹⁴ 1934. gadā, kad tirdzniecības līgums stājās spēkā, Latvijas imports no PSRS ne tikai nepalielinājās, bet pat samazinājās par 876 000 latu (24,1%) un pēc apmēriem bija vismazākais kopš 1923. gada. 1935. gadā tas bija par 59 000 latu lielāks un 1936. gadā – par 85 000 latu mazāks nekā 1933. gadā (krīzes gadā), kad tirdzniecību starp abām valstīm realizēja, pamatojoties uz privātu vienošanos par atsevišķiem darījumiem. Turpmāk Latvijas imports no PSRS nedaudz pieauga.¹¹⁵

1935. gada septembrī starp PSRS Valsts banku un Latvijas Banku tika noslēgta kliringa vienošanās, kuras mērķis bija atvieglot norēķinus un izlīdzināt savstarpējās tirdzniecības bilanci. Tomēr jaunais norēķināšanās veids neradīja kaut cik jūtamu Latvijas un PSRS tirdzniecības atdzīvošanos.¹¹⁶ Latvijas un PSRS norēķināšanās notika caur speciālu kontu, ko atvēra PSRS Valsts banka Latvijas Bankā. Ievērojot atšķirīgo PSRS ārējās tirdzniecības organizāciju, PSRS gadījumā nebija pilnīgas analogijas ar pārējiem kliringiem.¹¹⁷

Latvijai tirdzniecībā ar PSRS, izņemot 1936. gadu, bija pasīva bilance.¹¹⁸ Savukārt tranzītā caur Baltijas valstīm 1934.–1935. gadā tika konstatēts ievērojams PSRS tranzīta samazinājums.¹¹⁹

Sestajā vietā pēc PSRS bija Nīderlande. Latvija izveda uz Holandi galvenokārt kokmateriālus un saplākšņus, savukārt importēja no Holandes radioaparātus, čugunu, džutu, mākslīgā zīda diegus, superfātu, rīsus u.c.¹²⁰

Latvijai jau periodā līdz 1934. gadam galvenā nozīme bija Zviedrija un Dānijas tirgiem, ar kuriem Latviju saistīja vēsturiski seni sakari. Ar Zviedriju Latvijai 1934. gadā beidzot izdevās panākt līdzsvarotu tirdzniecības bilanci, eksportējot uz turieni 291 tonnu linu, kā arī ādas. Arī 1935. gadā Latvijas tirdzniecības pasivitāte ar Zviedriju bija neliela.¹²¹ No Skandināvijas valstīm Zviedrijai bija lielākā nozīme Latvijas ārējā tirdzniecībā. Zviedrija tirdzniecības apgrozības ziņā 1935. gadā ieņēma septīto vietu (3,7 milj. latu). Mazinājās Dānijas nozīme.¹²² Latvijas galvenās eksporta preces uz Zviedriju bija gaļa, neapstrādātas ādas, linu šķiedra un diegi, krāsas, ģipsis, bet importa

preces no Zviedrijas – lauksaimniecības mašīnas, mehāniskie dzinēji un rūpniecības iekārtas, dažādi instrumenti, celuloze un kvieši.¹²³

1935. gadā notu apmaiņas ceļā tika noslēgta Latvijas un Zviedrijas kliringa vienošanās. Tās teksts tika publicēts 1935. gada 29. martā, un tā stājās spēkā 1935. gada 1. aprīlī.¹²⁴

Astoto vietu ieņēma Francija.¹²⁵ Latvijas eksportā uz Franciju galvenā vieta bija kokiem, koku izstrādājumiem un linsēklām.¹²⁶

Latvijas sūtniecības Parīzē 2. sekretārs V. Māsēns uzskatīja, ka vispirmām kārtām varētu importēt tās preces, kurām Latvijai bija piešķirtas minimālās likmes un kuru imports Francijā nebija kontingentēts, kā Latvijas celuloze, kurai kopš agrākiem laikiem Francijā bija palicis ļoti labs vārds, viķi un alkoholiskie dzērieni – Latvijas dzidrais un sevišķi Latvijas ķimelis.¹²⁷

Vienošanās ar Franciju pastāvēja no 1932. gada 8. marta. Līgums bija stājies spēkā 1932. gada 26. martā. Tas bija Latvijas vecākais kliringa līgums. Arī Francijas kliringu sarakstā šis bija viens no vecākajiem līgumiem. 1932. gada līgums tika grozīts ar 1936. gada 18. augusta vienošanos. Šās papildu vienošanās pamattendence bija izbeigt kliringa attiecības starp abām valstīm.¹²⁸ Kopš tā laika 1932. gada līgumā formulētais un 1934. gada 14. decembra notu apmaiņā modulētais tirdzniecisko maksājumu kliringa princips tika uzturēts spēkā vienīgi vēl nenomaksāto prasību kārtošana.¹²⁹

Latvijas ārējās tirdzniecības apgrozība ar Baltijas kaimiņvalstīm – Igauniju un Lietuvu pieauga no 7,1 milj. latu 1932. gadā līdz gandrīz 9 milj. latu 1934. gadā. Šāda tirdzniecības veidošanās ar šīm valstīm Latvijai bija nelabvēlīga, jo arī iepriekšējos gados Latvijas tirdzniecība ar abām kaimiņvalstīm lielākoties bija pasīva.¹³⁰

Krīzes gados radītie labvēlīgākie tirdzniecības apstākļi – atbrīvošanās no pārmērīga importa un savas ārējās tirdzniecības aktivizēšana – nepalīdzēja ievērojami pacelt Baltijas valstu savstarpējo tirdzniecību.¹³¹

Preču apgrozība starp Baltijas valstīm, neskatoties uz īpašu Baltijas klauzulu saimniecības līgumos, nekļuva sevišķi aktīva, jo šajās valstīs pastāvēja vienāda saimniecības (agrārā) struktūra, kā arī nediferencēta rūpniecība neļāva ārējās tirdzniecības apjomiem jūtami pieaugt; tika uzskatīts, ka vienīgi reāla muitas ūnija var noteiktāk veicināt preču apgrozību starp kaimiņvalstīm.¹³²

Ilgāku laiku starp Latviju un Igauniju norisinājušās sarunas par tirdzniecības darījumu izlīdzināšanu noslēdzās ar 1935. gada 7. decembrī Tallinā parakstīto nolīgumu, kas papildināja Latvijas preču sarakstu pastāvošajā līgumā un piešķīra Latvijai vienreizēju lielāku rudzu izvedumu uz Igauniju.¹³³ Latvijas un Igaunijas kliringa līgums tika noslēgts 1935. gada 10. aprīlī, izsludināts 26. aprīlī. Šī vienošanās aizstāja pirms tam pastāvējušo nolīgumu starp Latvijas un Igaunijas

bankām. Sakarā ar lata pielīdzināšanu angļu mārciņai, kā tas līgumā paredzēts, kliringa funkcionēšana bija pārtraukta, kamēr panāk vienošanos par turpmāko nolēšanās kārtību. 1936. gada beigās vienošanās vēl nebija panākta – un klirings nefunkcionēja.¹³⁴

1935. gada 10. aprīlī Kauņā tika parakstīta un 16. aprīlī stājās spēkā Latvijas un Lietuvas tirdzniecības vienošanās. Tā bija trešā šāda veida vienošanās starp divām kaimiņvalstīm. Otro – 1933. gadā noslēgto vienošanos jau pēc gada – 1934. gada beigās uzteica Latvija, jo vienošanās nosacījumu rezultātā Latvijas tirdzniecības bilance ar Lietuvu bija kļuvusi ievērojami pasīva, kāpēc bija nepieciešams to pārveidot un padarīt Latvijai pieņemamāku. Latviju neapmierināja arī 1933. gada vienošanās citi nosacījumi, tostarp tie, kuri paredzēja t.s. mazo pierobežas tirdzniecību.¹³⁵ Stājoties pie jaunās tirdznieciskās vienošanās sarunām, Latvijas puse izvirzīja prasību, ka līdz ar tirdzniecisko vienošanos noslēdzams arī kliringa līgums, ko Latvija arī panāca.¹³⁶

Latvijas un Lietuvas kliringa līgums tika noslēgts 1935. gada 10. aprīlī, izsludināts 1935. gada 16. aprīlī un stājās spēkā 27. aprīlī. Šis līgums tika grozīts un papildināts ar 1936. gada 30. novembrī parakstīto papildvienošanos, kura stājās spēkā 1936. gada 1. decembrī un izsludināta 4. decembrī. Minētie starpvalstu dokumenti regulēja kliringa norēķināšanās kārtību.¹³⁷

30. gadu pirmajā pusē bija ievērojami sašaurinājusies Latvijas tirdzniecība ar Poliju. Gandrīz pilnībā tika izbeigts agrākais plašākais ogļu imports no Polijas, turpmāk lielāko daļu akmeņogļu Latvija ievada no Anglijas. Polijas galvenās preces, kuras ievada Latvijā, bija tērauds, akmeņogles, baļķi, petroleja. Uz Poliju izveda galvenokārt papīru un krāsas.¹³⁸

Latvijas eksportieriem bija sarežģīta situācija, jo Latvijas eksportā uz Poliju pirmo vietu ieņēma lauksaimniecības un kokrūpniecības ražojumi, kurus eksportēja arī pati Polija. Latvijas importā no Polijas 1934. gadā redzamāko vietu ieņēma akmeņogles, tērauda un dzelzs izstrādājumi, finierkluči, sāls un citas preces, kuru tirgus Latvijā bija plašs.¹³⁹ Ekonomists A. Kalniņš tomēr pauda uzskatu, ka plašāki saimnieciskie sakari Latvijai ar Poliju bija iespējami arī ārpus tirdzniecības apgrozījumiem: poļu laukstrādnieku jautājums, eventuāla Polijas tranzīta paplašināšana caur Latviju, Polijas kokmateriālu tranzīts – to pludināšana pa Daugavu.¹⁴⁰

Šveices importa preces Latvijā tradicionāli bija augstvērtīgi rūpniecības ražojumi, kuru cenā transporta izdevumi veidoja samērā mazu procentu. Turpretim Latvijas eksporta preces uz Šveici bija it sevišķi pārtikas vielas, jēlvielas un pusfabrikāti, kam līdz ar samērā zemo cenu bija liels svars.¹⁴¹

1935.–1936. gadā Latvijas eksportā uz Šveici notika ievērojamas strukturālas pārmaiņas. Latvija sāka izvest uz Šveici tādas savas preces,

kas agrākos gados Šveices tirgū nemaz nebija pazīstamas. Galveno vietu Latvijas eksportā uz Šveici ieņēma labība, kas bija jāpārdod par ļoti zemajām pasaules tirgus cenām.¹⁴²

1936. gada 20. oktobrī Rīgā tika parakstīts Latvijas un Šveices papildu vienošanās protokols pie 1924. gada 4. decembra tirdzniecības konvencijas. Šās vienošanās nozīme un uzdevums bija sakārtot un palielināt Latvijas saimniecisko apgrozību ar Šveices Konfederāciju.¹⁴³

1934.–1936. gadā pieauga Latvijas tirdzniecības sakari ne tikai ar Eiropas valstīm un ASV, bet arī citu kontinentu valstīm, kuras statistiskos pārskatos nereti ierindoja grupā “pārējās valstis”. Dienvidamerikā Latvija plašāk tirgojās ar Argentīnu, Brazīliju, Čīli, Kolumbiju un Peru. No Argentīnas 1935. gadā tika ievestas preces par 813 000 latiem, izvestas uz Argentīnu – par 918 000 latiem.¹⁴⁴

Latvija tirgojās arī ar Holandes un Francijas kolonijām, Japānu, Ķīnu, Ēģipti, Palestīnu, Turciju, Bulgāriju, Grieķiju, Spāniju un Portugāli.¹⁴⁵

Tranzīts. No tām valstīm, kas tranzitēja savas preces caur Latviju, no tranzīta preču ievēdējām valstīm līdz 1934. gadam visvairāk savus vedumus bija ierobežojusi Vācija – no 160 321 tonnas 1929. gadā līdz 2736 tonnām 1934. gadā. Izmaiņas bija cieši saistītas ar PSRS importa ļoti strauju samazinājumu un padomju pasūtījumu sašaurināšanu Vācijā. Līdzīgas tendences bija vērojamas arī Lielbritānijas ievestām tranzītprecēm Latvijā.¹⁴⁶

Lielāko daļu tranzīta preču Latvijā joprojām iveda no PSRS: 1935. gadā 235 051 tonna (ap 80% no tranzīta preču kopsvara). Šīs PSRS preces tālāk izveda uz Lietuvu, Vāciju, Angliju, Beļģiju. Tranzīta preces Latvijā iveda arī no Lietuvas, Polijas, Igaunijas. Tranzīta preces 30. gadu vidū visvairāk iveda caur Indras muitnīcu (1935. gadā – 247 858 tonnas), bet izveda visvairāk caur Eglaines un Rīgas muitnīcu.¹⁴⁷

Pirmo reizi pēckrīzes gados nopietna nozīme Latvijas ekonomikā bija ieņēmumiem no ārzemju preču tranzīta caur Latvijas teritoriju. 1934. gadā tranzīts bija devis Latvijai 1 900 000 latu, 1935. gadā – 2 940 000 latu, 1936. gadā – 2 350 000 latu.¹⁴⁸

Latvijas naudas reforma 1936. gadā. Pasaules saimnieciskajā dzīvē svarīgs notikums bija t.s. zelta bloka valstu (Francija, Holande, Šveice, Beļģija u.c.) valūtu devalvācija 30. gadu vidū, kas nozīmēja lielu lūzumu līdzšinējā finanšu politikā.¹⁴⁹ Ar minēto valstu valūtu devalvāciju un pielīdzināšanu angļu mārciņai tika radītas iespējas nākotnē pamazām atbrīvoties no starptautiskās tirdzniecības ierobežojumiem un līdz ar to rast brīvākas preču apmaiņas iespējas.¹⁵⁰

Lata pielīdzināšanu angļu mārciņai un Latvijas saimnieciskās un finansiālās sistēmas pieslēšanos t.s. sterliņu blokam varēja realizēt tikai tad, ja svarīgākās “zelta bloka” zemes darīja to pašu.¹⁵¹

Latvijas valdība ar 1936. gada 28. septembra likumu lata kursu pielīdzināja angļu sterliņu mārciņai paritātē £ 1,00=Ls 25,22. Šāda kursu attiecība bija jau pastāvējusi līdz 1931. gada septembrim, kad angļu mārciņai atcēla zelta standartu. Iznāca, ka lata kurss tika pazemināts par 39%.¹⁵²

L. Ēķis paziņoja, ka pēc lata kursa pielīdzināšanas angļu sterliņu mārciņai Latvijas eksporta klauzulas ir atceltas.¹⁵³ Turpmāk atkrita arī liela daļa kompensācijas darījumu, kuriem pamatā bija dažādas piemaksas un komplicēta nolēšanās starp eksportieriem un importieriem.¹⁵⁴ Ne tikvien ar klauzulu atcelšanu, bet arī ar tiešu kontingentu atcelšanu un maksāšanas noteikumu atvieglināšanu tika dota iespēja brīvākai preču kustībai no Latvijas uz citām valstīm un no citām valstīm uz Latviju.¹⁵⁵

Rezultātā Latvijas naudas reforma pavēra plašākas eksporta iespējas, atdzīvināja ārējās tirdzniecības apgrozību un aktivizēja ārējās tirdzniecības bilanci.¹⁵⁶ Valūtas reforma viesa skaidrību valūtas kursos, radīja kalkulācijas iespējas kā eksportieriem, tā importieriem.¹⁵⁷

Sakarā ar lata devalvāciju notika zelta un valūtas rezervju pārvērtēšana, kas diezgan stipri palielināja to nominālo summu. 1936. gada sākumā zelta un valūtas rezerves bija 53 685 000 latu, bet 1937. gada janvārī – jau 104 942 000 latu.¹⁵⁸

Pēc lata kursa pazemināšanas ārējās tirdzniecības bilance tūdaļ kļuva aktīva. Pēc tam arī Latvijas imports un eksports sāka ievērojami pieaugt, pat tad, ja importa un eksporta kopsummas pārrēķinātas latos ar nemainīgu pirktspēju.¹⁵⁹ Sakarā ar to valdībai bija jāmaina arī sava ārējās tirdzniecības politika.¹⁶⁰ 1936. gada nogale bija šādu izmaiņu sākums, pakāpeniski atsakoties no autarhijas tendencēm.

Pēc 1934. gada 15. maija – autoritārā režīma apstākļos zināmā mērā tika konsolidēta Latvijas valdības ārējās tirdzniecības politika, spējot īstenot izlēmīgāku ekonomisko politiku. Tomēr politiskā režīma izmaiņām nebija noteicošās lomas ārējās tirdzniecības politikas pārkārtošanā un nostiprināšanā, jo starptautiskajā tirdzniecībā vispasaules ekonomiskās krīzes seku dēļ izplatījās vispārēja valstu tirdznieciskās norobežošanās, protekcionistiskas pieejas un autarhijas tendence, kā arī valstu regulējošā loma tirdzniecībā un ekonomikā vispār, veltot pastiprinātu uzmanību tirdzniecības bilances līdzsvarošānai. Ar minētajām tendencēm bija jārēķinās arī Latvijai, kas tāpat pastiprināja valsts regulējošo lomu starptautisko ekonomisko sakaru vadišanā un īstenoja administratīva rakstura pasākumus, kuri visumā deva pozitīvu rezultātu, ko 1935. gada otrajā pusē un īpaši 1936. gadā sāka veicināt ekonomiskās situācijas atveseļošanās no krīzes.

ATSAUCES

- ¹ Starptautiskās tirdzniecības jauni principi // *Ekonomists*. – 1934. – Nr. 7. – 288. lpp.
- ² *Kacens K.* Ārējās tirdzniecības regulēšana un valūtas apstākļi // *Ekonomists*. – 1934. – Nr. 2. – 45. lpp.
- ³ *Zalts A.* Kompensācijas un kliringa līgumi kā starptautiskās tirdzniecības problēma // *Ekonomists*. – 1934. – Nr. 23. – 817. lpp.
- ⁴ Turpat. – 820. lpp.
- ⁵ Starptautiskās tirdzniecības jauni principi. – 288. lpp.
- ⁶ *Zalts A.* Kompensācijas un kliringa līgumi .. – 817. lpp.
- ⁷ Turpat. – 820. lpp.
- ⁸ *Kacens K.* Ārējās tirdzniecības regulēšana un valūtas apstākļi // *Ekonomists*. – 1934. – Nr. 2. – 45. lpp.
- ⁹ *Zalts A.* Muitas tarifi krīzes gados // *Ekonomists*. – 1934. – Nr. 13/14. – 475. lpp.
- ¹⁰ *A. K.* Ārējās tirdzniecības līdzsvarošana // *Ekonomists*. – 1934. – Nr. 15. – 533. lpp.
- ¹¹ Turpat. – 532. lpp.
- ¹² *Volmārs J.* Kliringa līgumi // *Ekonomists*. – 1936. – Nr. 24. – 833. lpp.
- ¹³ Mūsu tautsaimniecības sakari ar pasaules saimniecību // *Ekonomists*. – 1935. – Nr. 6. – 189. lpp.
- ¹⁴ Turpat.
- ¹⁵ *Volmārs J.* Pārvērtības ārējā tirdzniecībā // *Ekonomists*. – 1936. – Nr. 17. – 585., 586. lpp.
- ¹⁶ *Bokalders J.* 1936. gads // *Ekonomists*. – 1936. – Nr. 24. – 825. lpp.
- ¹⁷ *Zalts A.* Kompensācijas un kliringa līgumi .. – 817. lpp.
- ¹⁸ Turpat. – 818. lpp.
- ¹⁹ Turpat. – 819. lpp.
- ²⁰ Turpat.
- ²¹ *Kacens K.* Depresijas izbeigšanās un mūsu turpmākā tirdzniecības politika // *Ekonomists*. – 1934. – Nr. 21. – 746. lpp.
- ²² Turpat. – 747. lpp.
- ²³ Turpat.
- ²⁴ *Zalts A.* Muitas tarifi krīzes gados. – 474. lpp.
- ²⁵ *Zalts A.* Pārveidotais ārējās tirdzniecības režīms // *Ekonomists*. – 1934. – Nr. 11/12. – 427. lpp.
- ²⁶ Turpat. – 425. lpp.
- ²⁷ *Leits A.* Buržuāziskās Latvijas ekonomika un saimnieciskie sakari (1929–1939). Apcerējumi. – Rīga, 1958. – 165. lpp.
- ²⁸ Turpat. – 165., 166. lpp.
- ²⁹ *Ēķis L.* Valsts saimniecība pagājušajā gadā // *Ekonomists*. – 1936. – Nr. 21. – 722. lpp.
- ³⁰ *Aizsilnieks A.* Latvijas saimniecības vēsture. 1914–1945. – Stokholma, 1968. – 789. lpp.
- ³¹ *Ekonomists*. – 1935. – Nr. 9. – 293. lpp.
- ³² *Ceichners A.* Latvijas iekšējā un ārējā tirdzniecība // *Latvijas zeme, daba un tauta*. – Rīga, 1937. – 3. sēj. – 543. lpp.
- ³³ Turpat. – 548. lpp.

- ³⁴ Turpat.
- ³⁵ Turpat. – 543., 544. lpp.
- ³⁶ Turpat. – 562. lpp.
- ³⁷ *Leits A.* Buržuāziskās Latvijas ekonomika .. – 166. lpp.
- ³⁸ *Aizsilnieks A.* Latvijas saimniecības vēsture .. – 788. lpp.
- ³⁹ *Zalts A.* Kompensācijas un kliringa līgumi .. – 820. lpp.
- ⁴⁰ *Ēķis L.* Valsts saimniecība pagājušā gadā. – 721. lpp.
- ⁴¹ *Kacens K.* Eksportklausulas jautājums tirdzniecības un valūtas politikā // *Ekonomists.* – 1935. – Nr. 18. – 617. lpp.
- ⁴² Turpat.
- ⁴³ *Kacens K.* Rūpniecības izejvielu apgādāšanas problēma // *Ekonomists.* – 1934. – Nr. 17. – 585. lpp.
- ⁴⁴ *Ceichners A.* Latvijas iekšējā un ārējā tirdzniecība. – 556. lpp.
- ⁴⁵ *Zalts A.* Muitas tarifi krīzes gados. – 475. lpp.
- ⁴⁶ *Leits A.* Buržuāziskās Latvijas ekonomika .. – 174. lpp.
- ⁴⁷ Turpat. – 139. lpp.
- ⁴⁸ Turpat. – 183. lpp.
- ⁴⁹ Turpat.
- ⁵⁰ Turpat. – 189. lpp.
- ⁵¹ Mūsu tautsaimniecības sakari ar pasaules saimniecību // *Ekonomists.* – 1935. – Nr. 6. – 189. lpp.
- ⁵² Turpat. – 189., 190. lpp.
- ⁵³ Turpat. – 190. lpp.
- ⁵⁴ *Leits A.* Buržuāziskās Latvijas ekonomika .. – 189. lpp.
- ⁵⁵ *B.* Austrumeiropas valstu ārējā tirdzniecība 1935. g. // *Ekonomists.* – 1936. – Nr. 9. – 348. lpp.
- ⁵⁶ *Zīverts K.* Latvijas ārējā tirdzniecība // *Ekonomists.* – 1936. – Nr. 13/14. – 486. lpp.
- ⁵⁷ Turpat.
- ⁵⁸ *Aizsilnieks A.* Latvijas saimniecības vēsture .. – 793. lpp.
- ⁵⁹ *Zīverts K.* Latvijas ārējā tirdzniecība. – 487. lpp.
- ⁶⁰ Turpat.
- ⁶¹ Turpat.
- ⁶² Turpat. – 488. lpp.
- ⁶³ Turpat.
- ⁶⁴ Turpat.
- ⁶⁵ Turpat. – 489. lpp.
- ⁶⁶ *Volmārs J.* Pārvērtības ārējā tirdzniecībā. – 587. lpp.
- ⁶⁷ Turpat.
- ⁶⁸ Turpat. – 587., 588. lpp.
- ⁶⁹ Turpat. – 588. lpp.
- ⁷⁰ *Ceichners A.* Latvijas iekšējā un ārējā tirdzniecība. – 502. lpp.
- ⁷¹ Turpat. – 505. lpp.
- ⁷² Turpat. – 506., 507. lpp.
- ⁷³ Turpat. – 507. lpp.
- ⁷⁴ Turpat.
- ⁷⁵ Turpat. – 514. lpp.
- ⁷⁶ Turpat. – 560. lpp.
- ⁷⁷ *Volmārs J.* Pārvērtības ārējā tirdzniecībā. – 586. lpp.

- ⁷⁸ Turpat.
- ⁷⁹ *Ēķis L.* Valsts saimniecība pagājušā gadā. – 721. lpp.
- ⁸⁰ *Leits A.* Buržuāziskās Latvijas ekonomika .. – 135. lpp.
- ⁸¹ Turpat. – 137. lpp.
- ⁸² Turpat.
- ⁸³ *A. B.* Latvijas tirdzniecība ar Lielbritāniju un Vāciju 10 gados // *Ekonomists.* – 1935. – Nr. 18. – 626. lpp.
- ⁸⁴ *Zīverts K.* Latvijas ārējā tirdzniecība. – 489. lpp.
- ⁸⁵ *A. B.* Latvijas tirdzniecība ar Lielbritāniju un Vāciju .. – 626. lpp.
- ⁸⁶ Turpat. – 627. lpp.
- ⁸⁷ *Bokalders J.* Latvijas tirdzniecības ceļu virzieni // *Ekonomists.* – 1936. – Nr. 21. – 728. lpp.
- ⁸⁸ *Volmārs J.* Latvijas ražojumi un Lielbritānijas tirgus // *Ekonomists.* – 1936. – Nr. 23. – 793. lpp.
- ⁸⁹ *Leits A.* Buržuāziskās Latvijas ekonomika .. – 152. lpp.
- ⁹⁰ *Volmārs J.* Latvijas ražojumi un Lielbritānijas tirgus. – 793. lpp.
- ⁹¹ Turpat. – 794. lpp.
- ⁹² Turpat.
- ⁹³ Turpat. – 795. lpp.
- ⁹⁴ Turpat.
- ⁹⁵ *Ceichners A.* Latvijas iekšējā un ārējā tirdzniecība. – 527. lpp.
- ⁹⁶ Turpat. – 536. lpp.
- ⁹⁷ *Leits A.* Buržuāziskās Latvijas ekonomika .. – 154. lpp.
- ⁹⁸ Turpat. – 145. lpp.
- ⁹⁹ *Volmārs J.* Klīringa līgumi. – 835. lpp.
- ¹⁰⁰ *A. B.* Latvijas tirdzniecība ar Lielbritāniju un Vāciju .. – 627. lpp.
- ¹⁰¹ Saimnieciskais nolīgums ar Vāciju // *Ekonomists.* – 1935. – Nr. 23. – 873. lpp.
- ¹⁰² Turpat.
- ¹⁰³ *Ēķis L.* Valsts saimniecība pagājušā gadā. – 722. lpp.
- ¹⁰⁴ *Leits A.* Buržuāziskās Latvijas ekonomika .. – 146. lpp.
- ¹⁰⁵ Saimnieciskais nolīgums ar Vāciju. – 876. lpp.
- ¹⁰⁶ *Bokalders J.* Latvijas tirdzniecības ceļu virzieni. – 728. lpp.
- ¹⁰⁷ *Ceichners A.* Latvijas iekšējā un ārējā tirdzniecība. – 524. lpp.
- ¹⁰⁸ *Leits A.* Buržuāziskās Latvijas ekonomika .. – 158. lpp.
- ¹⁰⁹ Latvijas un Beļģijas saimnieciskais nolīgums // *Ekonomists.* – 1936. – Nr. 4. – 130. lpp.
- ¹¹⁰ *Leits A.* Buržuāziskās Latvijas ekonomika .. – 159. lpp.
- ¹¹¹ Turpat. – 160. lpp.
- ¹¹² Turpat. – 162. lpp.
- ¹¹³ Turpat. – 195. lpp.
- ¹¹⁴ Turpat. – 193. lpp.
- ¹¹⁵ Turpat. – 195. lpp.
- ¹¹⁶ Turpat. – 194. lpp.
- ¹¹⁷ *Volmārs J.* Klīringa līgumi. – 835. lpp.
- ¹¹⁸ *Leits A.* Buržuāziskās Latvijas ekonomika .. – 195. lpp.
- ¹¹⁹ *B.* Padomju Savienības un Baltijas valstu tirdzniecība // *Ekonomists.* – 1936. – Nr. 10. – 391. lpp.
- ¹²⁰ *Leits A.* Buržuāziskās Latvijas ekonomika .. – 163. lpp.

- ¹²¹ *Bokalders J.* Baltijas valstu un Ziemeļzemju tirdzniecība // *Ekonomists.* – 1936. – Nr. 5. – 179. lpp.
- ¹²² *Bokalders J.* Latvijas tirdzniecības ceļu virzieni. – 728. lpp.
- ¹²³ *Leits A.* Buržuāziskās Latvijas ekonomika .. – 163. lpp.
- ¹²⁴ *Volmārs J.* Kliringa līgumi. – 833. lpp.
- ¹²⁵ *Leits A.* Buržuāziskās Latvijas ekonomika .. – 163. lpp.
- ¹²⁶ *Māsēns V.* Baltijas valstu eksports uz Franciju 1934. gadā // *Ekonomists.* – 1935. – Nr. 12. – 419. lpp.
- ¹²⁷ Turpat.
- ¹²⁸ *Volmārs J.* Kliringa līgumi. – 834. lpp.
- ¹²⁹ *Elpers A.* Latvijas un Francijas kliringa līguma grozījumi // *Ekonomists.* – 1936. – Nr. 17. – 600. lpp.
- ¹³⁰ *Bokalders J.* Baltijas valstu saimnieciskā sadarbība // *Ekonomists.* – 1935. – Nr. 18. – 620. lpp.
- ¹³¹ Turpat. – 621. lpp.
- ¹³² *Bokalders J.* Latvijas tirdzniecības ceļu virzieni. – 727. lpp.
- ¹³³ Latvijas un Igaunijas tirdzniecība // *Ekonomists.* – 1936. – Nr. 18. – 643. lpp.
- ¹³⁴ *Volmārs J.* Kliringa līgumi. – 835. lpp.
- ¹³⁵ *Volmārs J.* Tirdzniecības un kliringa vienošanās ar Lietuvu // *Ekonomists.* – 1935. – Nr. 9. – 301. lpp.
- ¹³⁶ Turpat. – 304. lpp.
- ¹³⁷ *Volmārs J.* Kliringa līgumi. – 834. lpp.
- ¹³⁸ *Ceichners A.* Latvijas iekšējā un ārējā tirdzniecība. – 533. lpp.
- ¹³⁹ *Kalniņš A.* Saimnieciskās attiecības ar Poliju // *Ekonomists.* – 1935. – Nr. 13/14. – 454. lpp.
- ¹⁴⁰ Turpat. – 455. lpp.
- ¹⁴¹ *Zāgars V.* Latvijas un Šveices saimnieciskās attiecības // *Ekonomists.* – 1936. – Nr. 21. – 737. lpp.
- ¹⁴² Turpat.
- ¹⁴³ Turpat. – 735. lpp.
- ¹⁴⁴ *Ceichners A.* Latvijas iekšējā un ārējā tirdzniecība. – 535. lpp.
- ¹⁴⁵ Turpat. – 536., 537. lpp.
- ¹⁴⁶ *Bokalders J.* Tranzīts un jaunās Baltijas valstis // *Ekonomists.* – 1935. – Nr. 13/14. – 449. lpp.
- ¹⁴⁷ *Ceichners A.* Latvijas iekšējā un ārējā tirdzniecība. – 538. lpp.
- ¹⁴⁸ *Leits A.* Buržuāziskās Latvijas ekonomika .. – 183. lpp.
- ¹⁴⁹ *Bokalders J.* 1936. gads. – 826. lpp.
- ¹⁵⁰ Turpat. – 827. lpp.
- ¹⁵¹ *Ēķis L.* Mūsu naudas reforma // *Ekonomists.* – 1936. – Nr. 19. – 657. lpp.
- ¹⁵² *Kacens K.* Valūtas kursu izlīdzināšana // *Ekonomists.* – 1936. – Nr. 24. – 839. lpp.
- ¹⁵³ *Ēķis L.* Valsts saimniecība pagājušā gadā. – 722. lpp.
- ¹⁵⁴ Turpat. – 722., 723. lpp.
- ¹⁵⁵ Turpat. – 723. lpp.
- ¹⁵⁶ *Bokalders J.* 1936. gads. – 826. lpp.
- ¹⁵⁷ *Ēķis L.* Mūsu naudas reforma. – 658. lpp.
- ¹⁵⁸ *Leits A.* Buržuāziskās Latvijas ekonomika .. – 168. lpp.
- ¹⁵⁹ *Aizsilnieks A.* Latvijas saimniecības vēsture .. – 793. lpp.
- ¹⁶⁰ Turpat. – 790. lpp.

Ainārs Lerhis

FOREIGN TRADE OF LATVIA
(1934–1936)

Summary

This article is devoted to the survey of the development of foreign trade of the Republic of Latvia during the period of 1934–1936. It was the period when many countries initiated protectionist economic policy in international trade due to serious consequences of world economic crisis of 1929–1933. The principle of most favourable trade was replaced by the principle of reciprocity (*do ut des* principle) in economic interstate relations. The article deals with the situation in international trade relations which influenced external economic ties of Latvia. Also the Latvian government took some measures in order to minimize the negative consequences of the crisis. The *coup d'état* of 15 May 1934 in Latvia started the period of authoritarianism.

Under these conditions the period of influential interference of state institutions in economic processes and, among them, also in foreign trade regulations, started in Latvia. On the one hand, the political regime factor was not crucial in economic and trade policy in Latvia, but, on the other hand, these processes and authoritarian methods and approaches of state regulations in Latvia, like in many other European countries, at some extent complied with newest international trade practice and tendencies to autarchy in international trade and economics, as well as strengthened the desire of the Latvian government to counterbalance the foreign trade balance of Latvia.

In this study the main features and tendencies of Latvian foreign trade of 1934–1936 are examined. The growth of international economy started to influence the economic situation of Latvia in 1935, but the stabilization of the foreign trade situation of Latvia began already in 1934. The Latvian government took some measures in order to minimize the negative consequences of the world economic crisis. For example, it continued to strengthen the customs tariff policy and “export clause system”, tried to sign preference, compensation and clearing treaties with other countries. The government also continued to diminish the total amount of imported products, as well as to develop local industries and some agricultural branches in order to replace foreign products by Latvian ones. Some new branches of industry developed but they demanded new imported raw materials. In 1935, Latvia became an exporting country of grain.

It was important also to balance the foreign trade with each country. The Latvian government faced with the problem of providing the mutual settling accounts between countries. The foreign trade continued to have a decisive role in the balance of external payments of Latvia. The

state structures were obliged to solve the problem of the regulation of profit and use of foreign currency in trade operations (trade of currency). The necessary juridical documents were adopted already in 1935, and many procedures were conducted under control of the Currency Commission subordinated to the Ministry of Finances. The practice of Latvian “export clause” and its different characteristics are also shortly described in this article.

In this article the factological material is given both about general indexes of Latvian foreign trade and situation in bilateral interstate trade and export – import balance between Latvian and foreign countries respectively. Just as during the previous years, the main countries with the largest total amount of Latvian foreign trade turnover were Germany and Great Britain. Such countries as Belgium, the United States, the Netherlands, Sweden, France, Estonia, Lithuania, Poland, Switzerland, etc. followed them. Transit of foreign goods via the territory of Latvia is also briefly described. After the transition of former “gold bloc” countries to “sterling bloc” the Latvian government reformed (devaluated) the Latvian currency – Lat – according to the law passed on 28 September 1936. Shortly after this decision, at the end of 1936, the liberalization process of Latvian currency and trade policy started gradually which promoted recantation of autarchy ideas and approaches.

Iesniegts 28.01.2010.